

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Lind Elina

Kehittämishanke

Kestääkö kestävä kehitys oppimisen mukana?

Erään lasten- ja nuorten kuvataidekoulun kestävä kehityksen suunnitelma

Työn ohjaaja Kosti Nivalainen
Tampere 4/2011

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Lind, Elina
Kestääkö kestävä kehitys oppimisen mukana?
29 sivua + 3 liitesivua
Huhtikuu 2011
Työn ohjaaja Kosti Nivalainen

TIIVISTELMÄ

Modernin ihmisen kriisi on käsite, jonka mukaan tiedämme elintapojemme olevan tulevaisuuden kannalta kestäättömiä, mutta pidämme tapamme ennallaan tai muutamme niitä hyvin vähän. Hankkeen alussa käsittelemme suhdettani ympäristökasvatukseen ja perustelin miksi haluan toteuttaa kestävä kehityksen hankkeen lasten- ja nuorten kuvataidekoulullemme.

Kirjoitin kehityshankkeessani, kuinka yleismaailmallisesti kaiken alku oli maailmasotien jälkeisessä kansainvälisyyskasvatuksessa. YK:n 1992 Rio de Janeirossa hyväksymässä Agenda 21 oli sisällytetty Opetushallituksen asettamalle velvoitteelle, jonka mukaan oppilaitosten ja koulujen on laadittava Kestävä kehityksen ohjelma. Kestävä kehityksen hankkeet voivat jäädä joko oppilaitoksen sisäisen uudistumisen ja kehittymisen mukaisiksi, tai sitten niiden myötä voi hakea organisaation ulkopuolista tunnustusta.

Huomasin kestävä kehityksen suunnitelman muokkautuvan eri oppilaitosten ja ikäkausien mukaan. Kaikissa kuitenkin painotettiin osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuutta, vaikka muut kohdat opetussuunnitelmassa olisivatkin vaihdelleet. Omaan opetukseni kohdalla nostin esimerkin avulla kuvataiteen varsin mielekkääksi tavaksi elää ja opettaa kestävä kehityksen mukaisesti.

Kuvataidekouluni ohjelman suunnittelu lähti etenemään alkukartoituksesta. Hanke saavutti vaiheen, jossa olin kirjannut mahdollisia aiheita kestävä kehityksen näkökohdiksi. Siihen liittyi mm. turvallisuus, materiaalivalinnat, yhteistyö kunnallisessa ja kansainvälisellä tasolla, kierrätys, taloudellisuus ja taidehistoria. Kestävä kehityksen mukaisesti en voi valita jatkotyöstämiseen aiheita yksin, vaan teen sen yhdessä oppilaideni ja esimieheni kanssa. Hankkeen tuloksena on vankka alku koulun omalle kestävä kehityksen ohjelmalle. Olemme astuneet polulle, jota pitkin etenemme kohti Vihreä lippu –tunnusta.

Päätin kehityshankkeeni pohdintaan siitä, miten kehittäminen pysyy mielekkäänä. Pohdin myös, milloin kehittymiselle on ylipäänsä mahdollisuuksia.

Asiasanat: Kestävä kehitys, taideopetus, ympäristö

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Kestävä kehitys opetussuunnitelmissa	8
2.1 Miten nykytilanteeseen on tultu?	9
2.2 Kestävän kehityksen eri koulutusasteilla	11
3 Kuvataide - mainio maaperä kestäväälle kehitykselle.....	14
3.1 Up and Under - esimerkki ympäristötaideteoksesta.....	14
3.2 Katsaus kestävä kehityksen asemaan kuvataiteen perusopetuksessa	16
4 Hankkeen toteuttaminen.....	18
4.1 Prosessin käynnistäminen kuvataidekoulussamme	19
4.2 Kestävän kehityksen ohjelma omalle koulullemme	22
6 Johtopäätökset ja tulevaisuuden ennakkointia	26
Lähteet	28
Liitteet	30
Liite 1: Oppilaan teos	30
Liite 2: Oppilaan teos	31
Liite 3: Oppilaan teos	32

1 Johdanto

He sahasivat oksaa, jolla istuivat ja
huusivat toisilleen kokemuksistaan muistellen sitä,
kuinka he voisivat sahata nopeammin.

Ryskyen ja suurella melulla he putosivat syvyyteen,
ja ne, jotka katsoivat toisilta oksilta pudistivat vain päätään
ja sahasivat edelleen.

Bertol Brecht

Vuosikymmeniä sitten huomattiin, että konkreettiseen sekä vertauskuvalliseen oksien sahailuun täytyy saada kohtuus. Tähän tarpeeseen syntyi kestävän kehityksen hankkeet. Kirjoituksessani tulen tarkastelemaan kestävää kehitystä.

Omassa kuvataidekoulussamme on ainakin viimeiset viisi vuotta otettu huomioon ekologiset näkökulmat. Sitä ei lue missään – ellei kierrätysmateriaalista tehtäviä töitä opetussuunnitelmassa lasketa mukaan. Kierrätysteosten toteuttaminen ei vaadi juurikaan energiavaroja tai tekniikkaa. Myönteinen nuukuus on ohjannut olemistamme.

Kehityshankkeessani kirjoitan elinvoimaisen alun koulumme kestävän kehityksen ohjelmaksi. Terävöitän näkökulmaamme ympäristön huomioonottamisen suhteen. Ympäristömme kattaa luonnon lisäksi sosiaalisen ympäristön, kuten myös kulttuurisen ja taloudellisen ympäristön jossa toimimme.

Hanketta tehdessäni trendikäs sanapari, slow life nousi esille keskusteluissa kollegoiden kanssa. Se on elämän tietoisista hidastamista, laadukasta vähentämistä ja uudelleen priorisointia hyvinvoinnin ehdoilla. Slow life kuluttaa vähemmän ja sen luonne on oman itsensä ulkopuolelle hyvää jakava. Slow life voisi olla jopa tavoite kestävän kehityksen ohjelmalle.

Opettajana en koe kuitenkaan yhtään slow lifea laatiessani kestävän kehityksen ohjelmaa tai ajatellessani tulevaisuutta ohjelman parissa. Hankkeeseen kuuluu jatkuva itsearviointi ja mahdollisen tunnustuksen saatua, jatkuva raportointi. Se tietää lisää töitä tälle yhden naisen hankkeelle ja paineita onnistumisesta – se on taas kestävän

kehityksen vastaista. Osittain siitä johtuen hankkeeni on kriittisesti suhtautuva. Ympäristökasvatus ja -valistus ei ole ollut yhtä voittokulkua, ja siihen on syynsä. En halua, että koulumme kestävän kehityksen suunnitelma jää sanahelinäksi tai ylhäältä sanelluksi. Siksi on tärkeää ottaa huomioon myös kriittiset puheenvuorot.

Minulla on tunne, että minun täytyy tehdä osani johon kuuluu kehittymistä ja tien valmistelua ja varmistelua seuraaville oppilaspolville. Ei riitä, että teen perustyöni, opettamisen hyvin. Välillä minua kalvaa syyllisyys siitä, etten anna enemmän ja kehitä tarmokkaammin. Minun tuntemukseni vaikuttavat olevan perintöä modernista länsimaalaisuudesta, sillä enhän halua epäonnistua:

Elää ja edistyä, kasvaa ja kehittyä. Länsimaisen modernin historian sielunmaisemaa on määrittänyt ajallisen muutoksen tulkitseminen automaattisesti kehitykseksi. Siinä, missä muutos voi johtaa rappioon tai kukoistukseen, on kehitykselle yksi suunta: eteenpäin. Kehitys on arvolatautunut termi. Kehitys on positiivista, kehityksen vastakohta, taantumus, negatiivista. Pelkkä muuttumattomuus on merkki epäonnistumisesta. (Kiilakoski 2005, 139)

Mitä enemmän haluan kehittyä ja kehittää, sitä laajempi on osaamiseni oltava. Ei riitä, että osaan opettaa taidetta. Minun on hallittava projektit, opittava oppimaan, tehtävä sitä läpi elämän ja oltava tietoinen yhteiskunnan liikkeistä. Sen lisäksi minun on alituisesti herkistettävä itseni jokaiselle opetettavalle yksilölle ja luotava heihin henkilökohtainen kontakti. Vieläpä olen jokaisella tunnilla katseen ja tarkkailun kohde. Miten kehitän itseäni, että kestan tuon katseen? Miten välttyä hakemasta ratkaisuja kylmän tieteellisestä näkökulmasta?

Tiede asettuu kasvatuksellista perinnettä ja opettajien käytännön ammattitaitoa vastaan: on oltava selkeä rationaalinen kuva, miten asioita on tehtävä. Mikäli opettajien edustama kulttuuri tai ajattelutapa, ylipäättään kasvatuksellinen perinne, sisältää hairitseviä tekijöitä, tulisi tieteen avulla luodun tiedon korjata perinnettä toiseen suuntaan. Modernille ajattelutavalle on luonteenomaista nähdä tieteen tulokset hyväksyttävänä pedagogisen vallan lähteenä ilman, että tutkitaan tiedon tuottamisen moraalisia ja poliittisia kytköksiä. (Kiilakoski 2005, 148)

Ympäristöongelmat ulottuvat laajalle. Ratkaisuja yritetään löytää globaalisti. Kun pyritään maailmanlaajuisten säännösten luomiseen, ongelmaksi nousee poliittiset valtakysymykset. Kenellä on lopulta valta määrittää, mikä on ongelman ydin ja kuinka siihen puututaan? Ympäristötekologisista innovaatioista, poliittisten ohjelmien ympäristöpainotuksista, kestävän kehityksen ideologian esiinmarssista ja laajentuvasta ympäristölainsäädännöstä huolimatta ympäristön tila ei ole juurikaan maailmanlaajuisesti kohentunut. (Louhimaa 2005, 218)

Haluan perehtyä omiin motiiveihini luodessani kehityshanketta. Opetus ja koulut ovat muuttuneet niin, että niihin halutaan kestävän kehityksen ohjelmia. En halua ottaa tätä itsestään selvänä kehityksenä, vaan minua kiinnostaa miksi juuri nyt teen kehityshanketta. Onko olemassa jokin historian jatkumo, jonka osana päädyin tekemään kehityshanketta? Mitä nämä hankkeet todella palvelevat ja voivatko ne oikeasti tuottaa sitä mihin niillä pyritään?

Ympäristöongelmat määritellään ekologisiksi ongelmiksi, vaikka ne ovat kulttuurisia ongelmia. Elämme modernin ihmisen kriisiä – tiedämme kuinka valtavasti elämäntapamme kuluttaa, mutta olemme hyvin haluttomia muuttamaan sitä. Koko kulttuurimme läpi olisi käytävä muutos. Tämä on pikku hiljaa huomattu myös kestävän kehityksen hankkeissa. Aivan aluksi ympäristöön liittyvät kehityshankkeet olivat roskaamiseen ja saastuttamiseen liittyviä. Sitten mukaan tulivat mm. kierrättäminen, energiatehokkuus ja myönteinen niukkuus. Nyt mukaan on tullut holistinen hyvinvointi. Kestävän kehityksen ohjelmat paneutuvat myös kulttuuriympäristöön, hyvinvointiin yhteisössä ja turvallisuuteen. Koko kulttuurin merkityksen ymmärtäminen kasvaa. Myös poliittisen järjestelmän mekanismeja on tiedostettava, että todellista kehitystä tapahtuisi. Linaan seuraavaksi Eila Louhimaan tekstiä, sillä tähän kappaleeseen on tiivistetty paljon:

”Vallankäytön kehämäisyys ilmenee ympäristöpolitiikassa siten, että instituutiot ehdollistavat kansalaisten ajattelua tuottamalla tieteellistä tietoa ja poliittisia strategioita (kestävän kehityksen ohjelmat) ympäristöongelmien hallitsemiseksi ja ympäristön käytön normittamiseksi (ympäristölainsäädäntö). Yhteiskunnallisesti ehdollistuneita tapoja ajatella ekologisia kysymyksiä ja toimia suhteessa ympäristöön määritellään näiden strategioiden ja normien välityksellä. Ehdollistuneiden käytäntöjen

välityksellä ihmiset voivat *periaatteessa* muuttaa yhteiskunnan ajattelu- ja toimintatapoja. Voi kuitenkin väittää, että ympäristötiedon tuottamisen ja ympäristön käyttöä koskevien normien asettamisen motiivi on toisaalla: niiden välityksellä vastuu ja tilivelvollisuus ympäristöongelmista kyetään delegoimaan kansalaisten harteille, ja yhteiskunnan vallan rakenteet säilytetään muuttumattomina *de facto*. Kun ongelmat ovat liian vakavia ja syvälle meneviä, eivät poliittiset ja hallinnolliset toimijat itse rohkene tarttua riittävän voimakkaisiin keinoihin niiden käsittelemiseksi. Tällöin poliittiseksi strategiaksi tulee vastuun siirtäminen kansalaisille ja äänestäjille yksilöinä. Ympäristökasvatus voi olla yksi osa tätä vallankäytön strategiaa” (Louhimaa 2005, 231)

Louhimaan tekstistä vaikuttuneena kävin 12.3.2011 sähköpostikeskustelun valtioneuvoston ilmastopoliittisen asiantuntijan Oras Tynkkysen kanssa. Hän oli Louhimaan kanssa samaa mieltä, että huonoimmillaan ympäristökasvatus tarkoittaa sitä, että kansalaisia kannustetaan vaikuttamaan yksilöinä ja sitä käytetään tekosyynä politiikassa sille, että yhteiskuntaa ei muuteta. Hänen mielestään parhaimmillaan ympäristökasvatuksessa voidaan vaikuttaa mm. yhteiskunnan rakenteisiin. Esimerkkeinä hän mainitsee verotuksen ja julkiset tuet. Hän näkee tärkeänä myös kansalaisjärjestöissä toimimisen oman vakaumuksensa ja omantuntonsa mukaan.

2 Kestävä kehitys opetussuunnitelmissa

”Perusopetuksen arvopohjana ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Ihmisoikeuksia määrittäviä keskeisiä asiakirjoja ovat YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus, Lapsen oikeuksien sopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus. Perusopetus edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista.” (Opetushallitus, 2010)

Kuvaus perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohjasta on kuin kestävän kehityksen kuvauksesta. Ei siis ihme, että Opetushallitus kannustaa tekemään kestävän kehityksen ohjelmia oppilaitoksille. Yksi syy on kansainvälinen strategia, jonka toimeenpanosta Opetushallitus on vastuussa. Seuraava on lainaus asetuksen luomasta tavoitteesta:

“Suomen kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto on määritellyt asiakirjassa ”Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006- 2014” (2006) seuraavan tavoitteen: ”Koulutusjaosto esittää, että kaikkiin koulutusorganisaatioihin laaditaan oma kestävän kehityksen toimintaohjelma vuoteen 2010 mennessä. Sen tulisi olla osa toiminta- ja taloussuunnitelmaa ja laadunhallintaa. Tavoitteena on, että 15 prosenttia päiväkodeista, kouluista ja oppilaitoksista on saanut ulkoisen tunnuksen tai sertifiikatit kestävän kehityksen toiminnastaan vuoteen 2014 mennessä.”

Vastaava tavoite on kirjattu myös Suomen kestävän kehityksen toimikunnan kansalliseen kestävän kehityksen strategiaan ”Kohti kestäviä valintoja, Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi”, sekä opetusministeriön työryhmän raporttiin ”Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa; Baltic 21E -ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2005–2014) varten”. Molemmat strategiat ovat vuodelta 2006. (Opetushallitus, 2011.)

Yksi tavoitteista on kasvattaa elinikäisiä oppijoita. Kestävän kehityksen kerrotaan olevan avaintaito elinikäiseen oppijuuteen. Mitenkään ei kuitenkaan avata, miksi asia on näin ja mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan elinikäisellä oppijuudella. Halutaanko ihmisten olevan kestävämpiä työurallaan ja siten pysyvän mahdollisimman kauan poissa

kuormittamasta eläkemaksuja? Vai voidaanko hyväntahtoisesti ajatella, että ihmiset saavat oppia kestävästä elämäntavasta läpi elämänsä ja siten he saavat mahdollisuuden tehdä parempaa huomista tuleville kansalaisille ja siirtää tietonsa seuraaville?

2.1 Miten nykytilanteeseen on tultu?

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen huomattiin uudella tavalla kansainvälisen yhteistyön merkitys kansojen hyvinvoinnille ja maailmanrauhalle. Töitä alettiin tehdä, mutta kaikki romuttui kun tuli toinen maailmansota. Määrätietoinen työskentely alkoi kun YK perustettiin 1945 ja Unesco 1946 edistämään kansainvälistä yhteistyötä mm. kasvatuksen alalla. Tuohon aikaan katsottiin, että mm. väestönkasvu, saastuminen ja nälkä ovat suurongelmia, jotka vaativat ratkaisukseen kansainvälisiä ponnistuksia. (Stenius 1971, 4)

Aivan alkuaikojen ongelmia kuvaa se, että käsitteet olivat epätäsmällisiä. Suomessa käytettiin terminä kansainvälisyyskasvatusta, jonka katsottiin olevan vaikeasti määriteltävä. Englanninkielessä käytettiin ”education for international understanding”, ruotsissa ”internationaliserad undervisning”, suomennettuna kansainvälistetty opetus. Lähimmäs tämän päivän termistöä pääsi YK:n joidenkin järjestöjen omaksuma ”development education”, suomennettuna kehitysopetus. Sen määritelmä oli tässä hetkessäkin varsin kattava: koko ympäröivän maailman huomioimista opetuksessa. (Stenius 1971, 6)

1986 alkoi OECD:n (Organisation for Economic Cooperation and Development) ympäristökasvatushanke. ENSI (Environment and School Initiatives) – hanke on yksi arvostetuimmista hankkeista ympäristökasvatuksen tutkimuksessa ja kehittämisessä. Hankkeen alkuperäisenä tavoitteena on ollut tukea oppilaitosten pyrkimyksiä parantaa ympäristön tilaa, edistää alueellisten yhteistyöverkoston kehittymistä ympäristökasvatuksen alueelle, virittää ympäristökasvatuksen tutkimusta sekä tehdä suosituksia oppilaitosten ympäristökasvatusta tukeviksi periaatteiksi. (Houtsonen 2005, 5)

YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi hyväksyi kesäkuussa 1992 Rio de Janeirossa toimintaohjelma Agenda 21:n, jonka mukaisesti maailman hallitukset sitoutuvat edistämään kestävästä kehitystä kansallisessa toiminnassaan ja kansainvälisessä yhteistyössään. Vuotta myöhemmin perustettiin Suomen kestävän kehityksen toimikunta. Toimikunta korostaa kuinka tärkeää on kaikkien yhteiskunnan tahojen yhteistyö ja kaikkien hankkeiden yhteensovittaminen. (Aho 1994, 4)

Ympäristökasvatus oli Suomessa vuonna 1994 hyväksytyjen peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden läpäisyaihe. Läpäisyaihe tarkoittaa asiaa, jota syötetään kaikessa opetuksessa ilman että se olisi oma oppiaineensa. (Houtsonen 2005, 6)

Kestävän kehityksen aihekokonaisuus on Opetushallituksen vuosina 2003 ja 2004 hyväksymien opetussuunnitelman perusteiden läpäisyaihetta laajempi vastine. Aihekokonaisuudet ovat sellaisia kasvatus- ja opetustyön keskeisiä painoalueita, joiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Ne ovat kasvatusta ja opetusta eheyttäviä teemoja. Niiden kautta vastataan myös ajan koulutushaasteisiin. Aihekokonaisuudet toteutuvat eri oppiaineissa niille luonteenomaisista näkökulmista oppilaan kehitysvaiheen edellyttämällä tavalla. Opetussuunnitelmaa laadittaessa aihekokonaisuudet tulee sisällyttää yhteisiin ja valinnaisiin oppiaineisiin sekä yhteisiin tapahtumiin, ja niiden tulee näkyä koulun toimintakulttuurissa (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 1/011/2004)

Parhailtaan elämme *kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä*. Se on YK:n julistama (Decade of Education for Sustainable Development), ja sitä vietetään 2005-2014. Tavoitteena on saada kestävä kehitys maailman kaikkien valtioiden opetusjärjestelmiin vuosikymmenen kuluessa. (Loukola 2007, 57)

Tällä hetkellä kestäväällä kehityksellä tarkoitetaan ekologista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä.

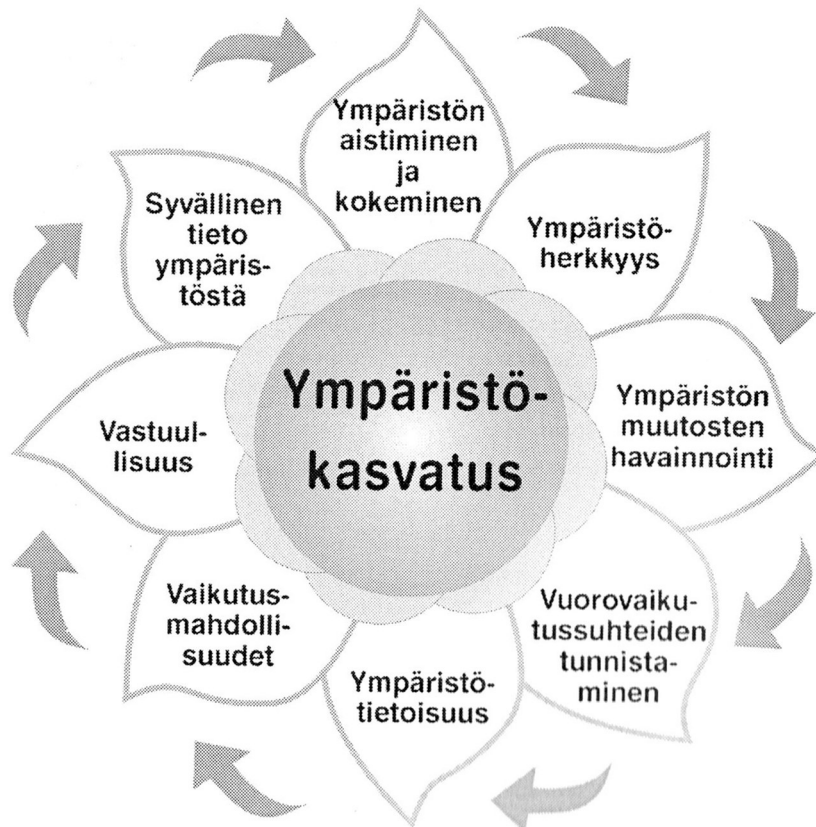
Kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta

<p>Ekologinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttäminen • Ihmisen toiminnan sopeuttaminen luonnonvaroihin ja luonnon sietokykyyn • Luonnonvarojen kestävä käyttö ja oikeudenmukainen jakaminen 	<p>Taloudellinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kasvu ei perustu velkaantumiseen tai varantojen hävittämiseen • Ympäristön ja talouden yhdistäminen päätöksenteossa • Sekä taloudellisesti tehokasta että ympäristöä säästävää toimintaa • Vastuullinen kuluttaminen
<p>Sosiaalinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvinvoinnin tasapuolinen jakautuminen ja perustarpeiden tyydyttäminen • Hyvinvoinnin edellytykset myös tuleville sukupolville • Kansalaisten perusoikeuksien toteutuminen • Mahdollisuus osallistumiseen ja vastuun kantamiseen päätöksenteossa • Oma elämäntapa, vastuunotto ja kestävien elämäntapojen tavoittelu 	<p>Kulttuurinen kestävyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulttuurien monimuotoisuuden säilyttäminen • Kulttuurien keskinäisen vuorovaikutuksen edistäminen • Kulttuurin tuntemus, arvostus ja kulttuurinen identiteetti • Moniarvoisuus ja suvaitsevaisuus <p><i>Mukaihen: Hallituksen kestävän kehityksen ohjelma 1998</i></p>

Kuvio 1. Kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta. (Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö, 2011)

2.2 Kestävä kehitys eri koulutusasteilla

Pienimpiä lapsia opetettaessa pitää varoa syyllistämästä heitä ympäristön vaurioista. Tärkeää heidän kohdallaan on, että ympäristön kauneuteen, viihtyisyyteen ja mielenkiintoisuuteen kiinnitetään myönteisellä tavalla huomiota. Tärkeintä on kehittää heidän ympäristöherkkyyttään. Paras keino siihen on, että ympäristö aistitaan näkö-, kuulo-, haju-, maku- ja tuntoaistilla. Monipuolinen aistihavainnointi kehittää vanhempienkin oppilaiden ympäristöherkkyyttä, mikä on lähtökohta kasvatettaessa ympäristötietoisia kansalaisia. (Houtsonen 2005, 22)

Kuvio 2. Ympäristökasvatuksen keskeiset tekijät (Houtsonen 2005, 22)

Herkkyyden lisäksi nuorillekin oppilaille tulee antaa ymmärrys siihen, että ympäristömme ei ole sattumalta syntynyt. Rakentamista, ympäristön hoitoa, sosiaalista ympäristöämme säätelee lait, asetukset ja normit. Joku on nämä säätänyt ja jostain ne ovat syntyneet – näin ollen niihin pystyy vaikuttamaan. **Lukion** opetussuunnitelman perusteiden mukaan opiskelija tarvitsee kokemuksia siitä, että hänen omilla eettisillä, käytännöllisillä, taloudellisilla, yhteiskunnallisilla ja ammatillisilla valinnoillaan on merkitystä. Enää siis pelkkä ymmärrys ei riitä kuten nuorempien kanssa, vaan tarvitaan kokemus. Kokemusta korostetaan myös siinä, että kestävään elämäntapaan kannustaa lukion oma ympäristö / kestävä kehityksen ohjelma sekä ympäristötietoinen toimintakulttuuri. (Houtsonen 2005, 23)

Lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaan tavoitteena on, että opiskelija

- *tuntee perusasiat kestävä kehityksen ekologisesta, taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta ulottuvuudesta sekä ymmärtää, että vasta niiden samanaikainen toteuttaminen tekee kehityksestä kestävä*

- *osaa mitata, arvioida ja analysoida sekä luonnonympäristössä että kulttuuri- ja sosiaalisessa ympäristössä tapahtuvia muutoksia*
- *pohtii, millainen on kestävä elämäntapa, luontoa pilaamaton ja ekotehokas tuotanto ja yhdyskunta, sosiaalista pääomaansa vahvistava yhteisö ja yhteiskunta sekä luontoperustastaan ylisukupolvisesti huolehtiva kulttuuri*
- *osaa ja tahtoo toimia kestävän kehityksen puolesta omassa arjessaan, lukiolaisena, kuluttajana ja aktiivisena kansalaisena*
- *osaa tehdä yhteistyötä paremman tulevaisuuden puolesta paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.* (Lukion opetussuunnitelman perusteet 33/011/2003)

Millä tahansa **ammattillisella oppiasteella** korostuu juuri sille opiskeltavalle alalle erityisesti soveltuvien periaatteiden mukaisesti laadittava kestävä kehityksen ohjelma. Asia on muotoiltu seuraavalla tavalla kuva-artsaanin opetussuunnitelmassa: opiskelija tai tutkinnon suorittaja toimii ammattinsa kestävä kehityksen ekologisten, taloudellisten, sosiaalisten sekä kulttuuristen periaatteiden mukaisesti. Hän noudattaa alan työtehtävissä keskeisiä kestävä kehityksen säädöksiä, määräyksiä ja sopimuksia. (Kuvallisen ilmaisun perustutkinto, kuva-artsaani 2010 13/011/2010)

Lisäksi ammatilliseen opetukseen pätee sama seikka minkä katsotaan pätevän jo pienillä lapsilla – vaikuttaminen ja osallistuminen. Osallistumisen valmiudet kehittyvät, kun osallistumiselle luodaan puitteet.

3 Kuvataide - mainio maaperä kestäväälle kehitykselle

Taiteen ala on omanlaisensa kestävä kehityksen kannalta. Rikkautena on mahdollisuus tarkastella asioita kuvien ja muun ilmaisun kautta. Taide elää yhteiskunnan liikkeistä, ja välillä se on liike joka havahduttaa yhteiskuntaa. Taide antaa mahdollisuuden käyttää esimerkkejä, joissa on sen omin keinoin esitetty tiedostavuutta järjestelmäämme kohtaan.

Taide antaa mahdollisuuden olla yhteisöllinen. Yhteisötaide on viime vuosina ollut yksi keskeisiä tapoja tehdä taidetta. Taiteilijat kokevat mielekkäänä työskentelytavan, joka tulee edes osittain ulos gallerioista ja museoista. Taide auttaa purkamaan modernia kriisiä, sillä sen luonne on ongelmatilanteisiin nähden luova.

3.1 Up and Under - esimerkki ympäristötaideteoksesta

Esimerkkinä kestävästä kehityksen mukaisesta taiteesta tuon Nancy (s. 1938 Yhdysvalloissa) Holtin *Up and Under* -teoksen. Se valmistui 1998 Nokian Pinsiöön, soraomonttuun jolla ei ollut enää muuta käyttöä. Teoksessa on useita suuria betonisia "kaivonrenkaita" kyljellään. Niiden sisällä voi kävellä. Betonirenkaat ovat tarkassa muodostelmassa, ja niitä peittää nurmiharju. Paikalliset ovat antaneet alueelle lisänimen teletappimaa, mikä huumorin keinoin selkeyttänee mielikuvaa *Up and Under* -teoksesta.

Kuva 1. Nancy Holt: Up and Under, 1998. (Kuva Miikka Lundan)

Teos lasketaan ympäristötaiteeksi tai maataiteeksi. Kummankin ydin on tutkia ihmisen suhdetta ympäristöönsä, oli se sitten osana kiertokulkua, merkin jättäjänä, muokkaajana tai muokattavana. Keskeistä on myös muutos, hallittu tai hallitsematon. Ympäristötaide -käsitteestä on muodostunut monenlaisten taideilmiöiden yhteinen nimittäjä. Se voidaan osittaa erilaisiksi rinnakkais- ja alakäsitteiksi ja taiteenlajeiksi kuten esim. maataide, kaupunkitaide, tilataide, yhteisötaide ja paikkasidonnainen taide. (Ympäristötaiteen säätiö 2011.)

Teos on muuttanut ankean sorakuopan mielenkiintoiseksi. Betonirummut ovat aseteltu ilmansuuntien mukaan. Niiden keskikohta on maailman napa. Teoksessa on elementtejä aurinkokellosta ja Inkojen kulttuurista. Teos muuttuu valon mukaan. Se muuttuu myös sääilmiöiden ja kasvillisuuden mukaan. Jokainen ihminen tuo teokseen mukanaan yksilöllisen mittakaavan. Työssä tulee ilmi useita sisältöjä, joita kestävän kehityksen mukaisessa opetuksessa voi noudattaa. Kulttuuriympäristö, taiteen vaikutus yhteisöön, muiden kulttuurit ja oma paikka kosmoksessa kun kaikilla on aina ollut ja tulee olemaan sama aurinko. Keskustelin teoksen äärellä retkeilleen opettajan kanssa ja sittemmin omiksi oppilaisiksi siirtyneiden retkeilijöiden kanssa. Teos oli jäänyt oppilaille

vaikuttavana mieleen, kun taas opettajalle ei jäänyt tunnetta tutusmisretken välittömästä vaikuttavuudesta oppilaisiin.

Kuva 2. Kuvataidekoulun oppilaita Nancy Holtin *Up and Under* - teoksessa 2008 (Kuva Minna Bengs-Shrestha, 2008)

3.2 Katsaus kestävän kehityksen asemaan kuvataiteen perusopetuksessa

Espoon kuvataidekoulun nettisivulla johtokunnan puheenvuorossa todetaan koulun noudattavan kestävän kehityksen periaatteen mukaista opetusta. Missään ei kuitenkaan kerrota, mitä kestävä kehitys heille edustaa, ja miten periaatteet näkyvät käytännön työssä. Sivulta löytyy kyllä helposti tieto, milloin oppilas voi joutua rehtorin puhutteluun. (Hilakari 2009.)

Vantaan kuvataidekoulussa on sama tilanne. Siellä kestävä kehitys mainitaan opetussuunnitelmassa ympäristökasvatuksen kohdalla. Materiaalit ja työtavat ovat seikat, missä kestävän kehityksen periaatteita erityisesti noudatetaan. Taaskaan ei kerrota, mitä se lähemmin tarkasteltuna tarkoittaa. (Vantaan kuvataidekoulu 2008.)

Tampereen Sara Hilden - akatemian sivuilta en löytänyt mitään viitteitä kestäväan kehitykseen. Akatemia on Tampereen työväenopiston alaisuudessa, ja se antaa saman tasoista opetusta mitä omassa koulussani tarjotaan. Työväenopiston raameissa kaupunki on laatinut (ilmeisimmin yhteistyössä akatemian kanssa) akatemialle ympäristönäkökulmaltaan varsin kattavan kestäväan kehityksen ohjelman. Sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat ovat jossain määrin huomioitu, mutta ohjelma on tehty muutama vuosi sitten jolloin painotus oli enemmän ympäristöasioissa. Lisäksi kaupunki organisaationa tietää hyvin, miten sen jätehuolto ja kierrätys toimii ja mitä se mahdollistaa, mutta koulun henkiset resurssit ovat parhaiten koulun tiedossa. Järjestelystä jää kuva, jonka mukaan kestäväan kehityksen suunnitelma on lähinnä hallinnollinen hanke. Sellaisena sen vaikutus akatemian toimintaan jää varsin ohueksi. (Tampereen kaupunki 2005.)

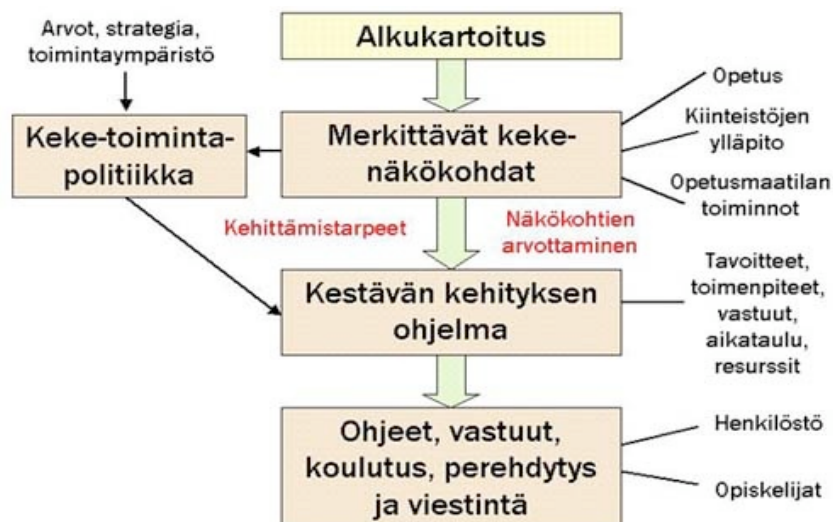
Helsingissä tilanne vaikuttaa olevan vielä enemmän byrokratian rattaissa. Kaupunginvaltuusto on vuonna 2002 hyväksynyt ohjelman ja tehnyt siitä osan strategiaansa. Helsingin kuvataidekoulun nettisivujen ilmiasussa tai sisällössä sen heijastukset eivät näy mitenkään. (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2002.)

Tutkimalla muiden koulujen kestäväan kehityksen tilaa opin sen, että minun on tutkittava ennen oman suunnitelman laatimista koulumme oman kaupungin kestäväan kehityksen tilanne. Hyöty on molemminpuoleinen – kaupunki on sitoutunut strategiaan jota sen toimijoiden on päästävä toteuttamaan (esim. kunnollinen kierrätys ja huolto) ja koulu puolestaan tukee koko kaupungin suunnitelmaa.

4 Hankkeen toteuttaminen

Opetushallitus on antanut varsin kattavan ja yksityiskohtaisen ohjeistuksen, jonka mukaan hankkeen toteutus voi edetä. Hankkeen toteuttamisen tietolähteenä olen käyttänyt ensisijaisesti Opetushallituksen Kestävä kehitys – sivustoja. Lomakkeita hankkeen tueksi on runsaasti. Kaikesta huomaa, että hankkeet ovat suunnattu oppilaitoksille, sellaisiin paikkoihin missä työyhteisö on lukuisa. Koko hanke tulisi alkaa monialaisen työryhmän kokoamisella, jossa jokaisella on oma tehtävänsä. Oppilaitos katsotaan tässä kohtaa paikaksi, jossa on rehtori ja joka kantaa hankkeesta isoimman vastuun. Entäs kaltaiseni pienet työryhmät? Mielestäni malli pitäisi soveltaa myös niille, joiden yhteisö on pieni mutta kuitenkin halu kehitykseen on olemassa. Yhteisön koko tulisi huomioida myös mahdollisessa viimeisessä vaiheessa, sertifiointissa. Ovatko vaatimukset samat riippumatta työryhmän laajuudesta?

Kestävän kehityksen hanke etenee alkukartoituksen pohjalta löydettyihin merkittäviin kestävän kehityksen näkökohtiin. Kestävän kehityksen hanke on alisteinen oppilaitoksen (ja myös kunnan) arvoille ja strategialle. Kestävän kehityksen ohjelmaa varten kartoitetaan resurssit, tehdään aikataulu, selkeytetään tavoitteet ja jaetaan vastuu. Ohjelma toteutuu, kun koko oppilaitoksen väki on sitoutunut siihen ja vuosikierto toimii (jossa arvioidaan, muutetaan ja kehitetään).

Alkukartoituksesta kestävän kehityksen ohjelmaan. Kuva: OKKA-säätiö, Ammattiosaamisen näytöt käyttöönhankkeen koulutus.

Kuvio 3. Alkukartoituksesta kestävän kehityksen ohjelmaan. (Opetushallitus, 2011.)

Kestävän kehityksen ohjelma on periaatteessa toteutettu siinä vaiheessa, kun oppilaitos tai koulu elää sitä arjessaan. Toiminnalle voi hakea yhteisön ulkoa tulevaa tunnustusta kahta kautta. Lyhyempi ja helpommin saatavana oleva tie on Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry:n myöntämä Vihreä lippu –tunnus. Se on avoin kaikille opetusta antaville laitoksille ja sillä on kansainvälinen taustajärjestö. Tunnusta voi hakea lukuvuoden kestäneen projektin jälkeen, jolloin arvioidaan asetettuihin tavoitteisiin yltäminen. Pelkästään aikaisemmin kirjoitetulla kestävän kehityksen ohjelmalla ei saa Vihreä lippu- tunnusta, vaan tavoitteita pitää asettaa lähtötason mukaan ja niiden toteutuminen on ratkaiseva tekijä. Oman kouluni oppilasmäärällä tunnus tulisi maksamaan 500 euroa, mikä yllätti minut hintavuudellaan. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura 2011.)

Kestävän kehityksen sertifikaatin myöntää Okka- säätiö (Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö). Usein hakijoina on niitä, keillä on jo Vihreä lippu-tunnus. Edellisestä poiketen sertifikaatti painottuu enemmän sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen kestäväan kehitykseen. Se voidaan myöntää vain peruskouluille, lukioille tai ammatillista peruskoulutusta antaville oppilaitoksille. Järjestelmää ollaan laajentamassa muidenkin koulutusta antavien organisaatioiden pariin. Prosessi sertifikaatin saamiseksi kestää kahdesta kolmeen vuotta, ja prosesessin etenemisen ja onnistumisen toteaa säätiön auditoija. Sertifikaatin kustannukset ovat noin tuhat euroa. (Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö 2011)

4.1 Prosessin käynnistäminen kuvataidekoulussamme

Koulumme antaa kuvataiteen perusopetusta yleisen oppimäärän mukaan. Taiteen perusopetus tarkoittaa kouluajan ulkopuolella tapahtuvaa tavoitteellista, tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaille valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteiseen koulutukseen.

Omassa koulussamme on opetusta jokaisella vuositasolla, alkaen valmentavista opinnoista. Valmentavissa opinnoissa on alle kouluikäisiä lapsia. Kuvataidekoulu loppuu syventäviin opintoihin - samaa tahtia yläkoulun kanssa yhdeksäsluokalla.

Joitakin vuosiluokkia on useampi eri ryhmä. Tällä hetkellä olen koulun ainoa opettaja. Opetussuunnitelmaan kuuluvat viikonloppupajat pitää toinen opettaja. Koulu toimii kunnan alaisuudessa ja esimieheni on kulttuurisihteeri. Aloitin koulussa pääopettajana lukuvuoden 2010-2011 alussa.

Opetushallituksen ohjeen mukaan **aluksi tehdään katselmus, jossa kartoitetaan oppilaitoksen kestävä kehityksen tilanne**. Siinä voidaan tarkastella ympäristöasioiden hoitoa, kuten materiaalien käyttöä, lajittelun toimivuutta tai energiansäästöä. Sosiaalisesta ja kulttuurisesta kestävydestä antavat kuvaa esimerkiksi opiskelijoiden ja henkilöstön hyvinvointiin liittyvät kyselyt tai oppilaitoksen ja lähiympäristön turvallisuuden, monikulttuurisuuden ja kulttuuriperinnön kartoittaminen. Tärkeää on selvittää myös, miten kestävä kehityksen asiat on sisällytetty eri oppiaineiden ja opintokokonaisuuksien opetukseen. (Opetushallitus 2011)

Kuvataidekoulumme lähtötilanne on arvioni mukaan keskimääräistä koulua valoisampi. Ympäristöasioihin on kiinnitetty huomiota kierrättämällä ne materiaalit, joita k. kunnassa on mahdollista kierrättää. Koulun kanssa samoissa tiloissa toimii myös lasten käsityökoulu. Heillä on ollut jo muutaman vuoden ajateltuna ja kirjoitettuna heidän oma kestävä kehityksen ohjelmansa. Mielestäni sitä toteutetaan vaatimattomasti, mutta asioiden tunteminen auttaa osaltaan minua toteuttamaan suunnitelmiani. Esimerkiksi metallinkeräysastia toimittaa sitä virkaa mihin se on hankittu ja paperinkeräys tehdään itsestään selvänä toiminpiteenä. Kun vilkaisen roskiksia ennen tyhjentämistä, huomaan niissä olevan enimmäkseen käsipyyhkeitä, eväspakkauksia ja paperia jota ei voi laittaa keräykseen esim. maalitahrojen vuoksi. Näihin asioihin puutun suunnitelmassani.

Noudin kaupungin ympäristöpäälliköltä kiinteistömme kulutusraportin, josta voi lukea veden-, sähkön-, ja lämmönkulutuksen. Vedenkulutus on koulussamme kulutusraportin mukaan laskusuuntaista. Käsiä ja välineitä pestään paljon, ja joskus oppilaat nauttivat värien sekoittelusta runsaan veden alla. Lapsilla tuntuu olevan tarve lotrata. Yksi tärkeä asia mitä kuvataidekoulussa tehdään, verrattuna kotona ja peruskoulussa työskentelyyn, on sotku. Meillä on tilat, joissa voi roiskahtaa, ja jotkut työt vaativatkin sitä. Vedellä sotkeminen on kuitenkin rajamailla, sillä siinä kastuu vaatteet. Märkä lapsi ei opi eikä ole ympäristöystävällinen.

Kulutusraportin mukaan myös sähkön- ja lämmönkulutuksen suunta on säästeliäisyys. Tilamme ovat pienet, joten esimerkiksi valoja ei pidetä päällä turhaan. Keramiikkauuni lämpiää keralla tuhanteen asteeseen, joten sen käyttö tulisi tehdä tehokkaaksi. Tietokoneita ja laitteita meillä ei ole, porakonetta lukuunottamatta. Lämmitys on hoidettu keskuslämmityksellä, luokkatiloissamme on patterit joita emme itse pääse säätämään.

Ekologisuutta ei ole juurikaan huomioitu opetussuunnitelmassa. Kuluvana lukuvuotena teemana on kuitenkin ollut ekologisuus. Se on näkynyt erityisesti kierrätysmateriaalin käyttönä. En kuitenkaan haluaisi, että oppilaille jää mielikuva jonka mukaan ekologisuus on lähinnä romulle uuden elämän antamista. Päivittyvän opetussuunnitelmassa tulee painottaa kestävyttä.

Minun olisi helppo sanoa, että tottakai meillä on hyvinvoivia oppilaita jotka nauttivat koulussa olemisesta. Mutta miten asiaa katsotaan silmiin? Onko kysely hyvä vaihtoehto? Mittaanko hyvin/pahoinvointia poissaoloilla tai koulun keskeyttämisillä? Lapsilla on oikeus ja mielestäni tarkoituskin kokeilla eri harrastuksia. Jos joku vaihtaa kuvataiteen vaikkapa partioon, se ei tee opetuksestani epäonnistunutta. Eräs seikka joka pistää silmään, on taidekoulun tyttöenemmistö. Poikia on todella vähän, mutta ne muutamat käyvät tunneilla tunnollisesti sekä innostuneesti. Suunnitelmassani olisi hyvä miettiä keinoja poikien saamiseksi mukaan. Oppilaiden hyvinvoinnin rinnalla on syytä tarkastella omaa työjaksamistani. Tuntimääräni on ylärajoilla, ja se voisi olla vielä suurempi ilman tekemääni työnjakoa. Ammatillinen tuki tuntuu olevan niin kaukana, etten ole edes etsinyt sitä. En tunne kuuluvani mihinkään työyhteisöön, vaikka haluaisin olla osa Ylöjärven kunnan opettajistoa. Arvostusta olen saanut suoraan oppilaiden vanhemmilta, mikä kohottaa ammatillista itsetuntoani.

Koulu sijaitsee vanhassa "mökissä", joka on remontoitu taiteen ja käsityön käyttöön. Itse paikka jo huokuu kulttuurihistoriaa. Ympäristö on erilainen kuin vaikkapa Sara Hildenin Taideakatemia oppilailta Tampereella. Omat oppilaani ovat enemmän kyläläisiä. Mutta, kulttuurihistoriaa on Hildenin koulun Tammelan ympäristö yhtä väkevästi kuin koulumme kunnan kirkonseudun tuulimyly. Toinen on vaan

kaupungistumisen historiaa ja toinen Pirkanmaan syntyhistoriaa. Monikulttuurisuus ei koulussamme kuki, ja se on asia johon haluaisin puuttua.

Edeltäjäni on tehnyt suuren työn valmistellessaan koulun turvallisuussuunnitelman. Siihen liittyy mm. paloturvallisuusasiat. Turvallisuuteen liittyy myös yleinen järjestys ja luokkatilan puhtaus. Koulussa on ollut sisäilmaongelmia sekä siivoojan toimiin tyytymättömyyttä. Pöly nousee ja vaikuttaa jatkuvasti äänessä olevan opettajan hengityselimiin. Kollegani ovat huolissaan asiasta. Itse olen altistunut todella pahalle sisäilmalle jo edellisessä koulussa, joten tämän hetkinen ilmanlaatu tuntuu lähes normaalilta. Lasten vanhemmilta ei ole tullut viestiä erityisestä väsymyksestä tai silmänä oireilusta.

Koska koulumme on kyläkoulutyypinen rakennus keskellä keskustaa, osa oppilaista tulee kouluun kävellen tai pyörällä suoraan koulusta. Vanhemmat ovat sopineet keskenään kimpakyydityksistä. Toisaalta koulumme kunta-alue on laaja, ja joitakin on kuljetettava yksityisautoilla pidemmän matkan takaa. Itse kuljen töihin omalla autolla. Julkisilla kulkuvälineillä työmatkani kestäisi noin tunnin, ja veisi minulta toimimattomuudessaan paljon energiaa. Lasten kanssa voin keskustella ja tehdä töitä julkisen liikenteen ja oma-aloitteisen liikkumisen puolesta, mutta en voi vaatia heitä tulemaan omin neuvoin kouluun. Kaikille lapsille lienee selvää että autot saastuttavat. Minun tehtäväni taitaa olla valoisamman mutta ei valheellisen tulevaisuudenkuvan osoittaminen ja luominen.

Alkukartoitus on alku ohjelmalle, jossa voin siirtyä vaikeastikin hahmotettavista alkukartoituksessa esiintulleista kohteista yksityiskohtaiseen suunnittelemiseen ja kehittämiseen.

4.2 Kestävän kehityksen ohjelma omalle koulullemme

Kestävään kehitykseen kuuluu **oman paikan hahmottaminen** niin sukupolvien ketjussa kuin koko maailmassa. Kuvataidekoulun oppilasta tulee tukea oman kunnan tuntemisessa, eikä jättää paikkakuntaa suuremman kaupungin kainaloon. Arkkitehtuurihistorian kautta voidaan tutkia omaa rakennettua ympäristöä.

Taidehistoria on aihe, jonka puitteissa oppilas hahmottaa mennyttä ja oma tekeminen sitä, mitä tulevaisuus tulee olemaan näillä eväillä ja teoilla mitä meillä on nyt käsillä.

Taidekoululle tulee järjestää **kansainvälistä yhteistyötä**. Se on tapahduttava niin, että kansainvälisyys itsessään ei ole päämäärä, vaan uuden oppiminen vieraan kielialueen lasten ja nuorten kanssa. Yksi tavoitteista on huomata, että taide on yhteinen kommunikaatiovälineemme.

Alueellista yhteistyötä tulee kehittää, joko myös kestävään kehitykseen sitoutuneiden kanssa tai muiden sopivien tahojen kanssa. Aikaisempaa kokemusta on jonkin verran ja niitä kokemuksia tulee hyödyntää.

Ihminen tulee kasvattaa käytäntöön, jonka mukaan jokainen voi vaikuttaa omiin asioihinsa. Passiiviseksi kansalaiseksi on helpompi kasvattaa kuin aktiiviseksi. Mitä aikaisemmin lapsi huomaa, että hän voi vaikuttaa asioihinsa, sitä vahvempi usko hänelle kasvaa tulevaisuudessa vaikuttamiseen. Koulussamme jo nuorimmillakin tulee olla **vaikuttamismahdollisuus**. Opettajaa se ohjaa kohti myönteistä auktoriteettiasemaa sanelupolitiikan sijaan. Vaikuttaminen tulee näkyä siinä mitä teemme kuvataidekoulussa, millaisessa ympäristössä ja mitkä ovat käytäntömme tehdä.

Yhteisötaide tuo taiteen ulos museosta ja ottaa yhteisön mukaan taiteen tekimiseen tai on se tekijä. Yhteisötaiteen avulla mukaan tekemiseen saa tahoja, jotka muuten jäisivät koulultamme heikosti huomioiduksi.

Kunta jonka alaisuudessa koulumme toimii, on laatinut kestäväälle kehitykselle pohjautuvan paikallis-agendan. Sen mukaan jokaisen koulun tulee valita lähiluonnosta tai kulttuurikohteesta **nimikkokohde**, jonka muutoksia seurataan ja jota hoidetaan tarvittaessa. Koulumme oppilaat saavat valita kohteensa alkavana lukuvuonna ja se otetaan mukaan tulevaan suunnitteluun.

Koulumme kestävä kehityksen ohjelmaan kuuluu koulun **pihaympäristön parempi käyttöönotto**. Se lisää ymmärrystä asuinympäristöstä ja muokkaa lasten ja nuorten luontosuhdetta tietämyksen ja tunteen kautta. Lisäksi ulkona lapsi oppii eri tavalla kuin sisällä, ja siten se antaa toisenlaisen oppimiskanavan käyttöön kuin luokkatilassa.

Samaan aihepiiriin liittyy **moniaistillisuus**. Kun oppilas käyttää näkö- ja tuntoaistin lisäksi muitakin aistikanavia, hänen kokemuksensa ovat vahvempia. Lisäksi moniaistillisuus palvelee erilaisia tapoja oppia.

Myönteinen niukkuus tarkoittaa sitä, että hankintoja tehdään harkiten ja säästeliäästi, mutta ei missään vaiheessa opetuksen tasosta tinkien – päinvastoin. Hankinnoissa pitää välttää päällekkäisyyksiä, on tiedettävä mitä on varastossa ja laatikoissa. Koska tilat ovat ahtaat, sekin tukee vähäisiä hankintoja ja pieniä varastoja. Oppilaat voivat paremmin, kun varastoinnin sijaan tila on liikkumista ja työntekoa varten. **Aineettomat teokset** ovat mahdollisuus. Niihin kuuluvat mm. performanssi-, valo-, ja ääniteokset.

Turvallisuus luo kestävyyttä monilla osa-alueilla. **Turvallinen opetusympäristö** syntyy ennakoimalla – tilat ja suojaruuvit (hanskat, kuulo- ja hengityssuojaimet, suojalasit) tulee olla kunnossa. Materiaalien valinta täytyy ensisijaisesti keskittyä myrkyttömyyteen ja liuotinvapauteen. Onneksi taidemateriaalien valmistajat ovat suuntauksesta hyvin tiedostavia, ja esim. öljyvärejä saa vesiliukoisena. Työturvallisuutta on kunnan opastus työvaiheisiin. **Turvallinen henkinen tila** antaa jokaiselle oppilaalle yksilöllisen mahdollisuuden kehittymiseen. Myös taidekoulussa tulee olla tekemisen kulttuurin rinnalla keskustelun kulttuuri, joka mahdollistaa puuttumisen epätasa-arvoisiin tilanteisiin parhaimmillaan jo ennen kuin tilanteet ovat syntyneet.

Materiaali on koulussamme kiertävää. Jätteet lajitellaan ja kertakäyttöisyyttä ei pidetä hyveenä. Lapset ovat tehneet **innostavia jätteenkeräysastioita**, joita kehitetään edelleen kiinnittäen huomiota niiden toimivuuteen. Koulurakennuksemme tilakohtainen kulutusraportti antaa vuosittain osviittaa siitä, miten sähkön-, veden- ja lämmönkulutuksemme on kehittynyt.

Näitä asioita pidän tärkeinä. Koska kaikkea huomattua ei voi toteuttaa riittävän syvästi, huomioista valitaan osa merkittäviksi kestävä kehityksen näkökohdiksi. Nämä kohdat valikoitumaan yhdessä oppilaiden, kollegan ja esimieheni kanssa. En halunnut valikoida niitä vielä nyt, sillä ensi lukuvuoden uusi opetussuunnitelma antaa siihen uusia näkökulmia. Tavoitteita voi selkeyttää ja seurata sille tehdyllä, Opetushallituksen tarjoamalla lomakkeella. Päämääräksi nostetaan koulun tahdin mukaan vaikkapa yksi tavoite lukukaudessa tai muutama lukuvuodessa.

KEKE-TAVOITE No:

Keke-päämäärä (Mihin kestävän kehityksen päämäärään tämä tavoite liittyy ja mitä ympäristöpolitiikan kohtaa tavoite täydentää?)		
Toiminta (Mihin toimintaan tavoite liittyy?)		
Keke-näkökohta (Mihin ympäristönäkökohtaan tavoite liittyy?)	Keke-vaikutus (Mihin keke-vaikutuksiin tavoite liittyy?)	
Keke-tavoite (Tavoite ja sen numeerinen tarkennus, mikäli mahdollista)		
Keinot ja toimenpiteet (Millä keinoilla ja toimenpiteillä tavoitteeseen päästään?)	Aikataulu (Toimenpiteiden toteuttamisen aikataulu)	Kokonaisvastuu (Toimenpiteiden toteuttamisen vastuuhenkilö)
Mittaukset/tiedostot (Mitä ja miten mitataan; missä tulokset ovat nähtävillä?)	Seurannan aikataulu (Kuinka usein mitataan?)	Seurantavastuu (Kuka vastaa mittauksista ja seurannasta?)
Laskentakaava (mittaustulokset → tavoitteet) (Miten numeerinen tavoite lasketaan?)		
Saavutetut tulokset (Tulokset asetettuihin tavoitteisiin verrattuna)	Valmis pvm	
Lisätietoja		

Kuvio 4. Merkittävät kestävän kehityksen näkökohdat (Opetushallitus 2011.)

6 Johtopäätökset ja tulevaisuuden ennakkointia

Juuri meidän koulun tekee meidän oppilaat. Minulla oli hienot suunnitelmat, miten pidän heidän kanssaan yhdessä ideapajoja. Kuitenkin, kun ensimmäisen kerran selitin oppilailleni kestävästä kehitystä, putosin pedagogiseen kuoppaan. Termien selittäminen oli haastavaa ja koko asia kaatui laajuuteensa. Opin, että kestävästä kehitystä olisi selitettävä osa kerrallaan ja niin, että osat tulevat esiin koulun arjessa. Tunsin myös vaikeaksi selittää lapsille uhkakuvia, jos ympäristön suojeleminen ei onnistu.

Useat lasten teokset aiheesta esittivät utopistista tilannetta, lähes menneen ajan oravannahkakauppa-aikaa. Liitteessä 1 on tuulimylly, joka ei saastuta millään tavoin. Yksi oppilas vei ajatuksen pidemmälle. Hänen teoksessaan, liitteessä 2, on puroon itse tehty sähkönlähde. Näin sähköä tuotetaan uusiutuvalla energialla. Liitteessä 2 myös näkyy, että sähkön tarvetta ei kielletä. Sen sijaan sitä tuotetaan kestäväillä menetelmillä. Kehityshankkeen myötä ajatukseni ovat siirtyneet niin kestäville raiteille, että hanke ei voi enää jäädä pelkäksi vihreäksi kuoreksi tai vihreiksi vaatteiksi ilman näkyvää sisältöä (liite 3). Esimieheni on lähtenyt mukaan kohti aiemmin mainittua Vihreä lippu – tunnusta myöntämällä tarvittavat resurssit. Uskon tulevan prosessin selkiyttävän myös oppilaiden ajatuksia ja se näkyy ajan mittaan töissä.

Jotta hankeeni ei jäisi mainituksi vihreäksi kuoreksi ajattelen, että kehittäminen tarvitsee aikaa ja rahaa, siis resursseja. Sitten tuumaan, että motivaationi on tärkeämpi. Sen on oltava korkea tehdäkseen jotain joka myös näkyy. Von Wright on Kiilakosken mukaan todennut, että kehitys on vain silloin onnistunut, kun se lisää ihmisten subjektiivista onnellisuutta (153, Kiilakoski). Mitä tarvitsen siis tullakseni onnellisemmaksi (opettajaksi) ja miten oppilaani tulevat onnellisemmaksi (opetuksestani)? Kenen Kasvatus –teoksessa Tomi Kiilakoski toteaa juurikin osuvasti:

Tulisi kuitenkin nähdä, että kehittymisen edellytys on, että opettajilla on mahdollisuus ja oikeus tehdä perustyönsä – opettaminen – hyvin. Vasta tämän perustan ollessa kunnossa voidaan tehdä paikallisia kehityskokeiluja, joiden avulla koulua on mahdollista parantaa. (Kiilakoski 2005, 162)

Keskeinen periaate kestävän kehityksen ohjelman toteutuksessa on jatkuvan parantamisen ajattelu. Ohjelman toteutumista ja kestävän kehityksen asioiden hoidon tasoa arvioidaan vuosittain opettajien, muun henkilökunnan, opiskelijoiden ja johdon tekemällä itsearvioinnilla. Tulosten perusteella päivitetään kestävän kehityksen ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet. (Opetushallitus 2011.)

Kehityshankkeen loppuvaiheessa kadotin mielekkyyden siihen, kuinka kestävä kehitys esitetään opettajille. Se näkyy velvoitteina, taas yhtenä hankkeena, raportointina, lisäopiskeluna, piilopuheena siitä kuinka et voi olla tyytyväinen sellaisena kuin nyt olet vaan sinun kehityttävä joksikin muuksi, enemmän, paremmaksi, globaalin maailman esikuvaksi ja kuin kruununa, saadaksesi tunnustuksen on tiskiinkin iskettävä reilu tukku rahaa.

En voi mitenkään opettaa ajatellen jatkuvasti parantavani kestävä kehitystä koulussani. Mutta ilolla ajattelen parantavani opetustani, jatkuvasti. Mielestäni elän yleensäkin verrattain kestävästi, ja se heijastuu opetukseeni ja siitä eteenpäin oppilaisiini. Tämän työn jälkeenkin olen edelleen sitä mieltä, että ihmistä koskettavamman ja kestävyyttä edistävemmän tuloksen saan aikaiseksi ottamalla pientä oppilasta kädestä kiinni ja antamalla jakamattoman huomion ja keskustelun juuri hänelle. Sen sijaan, että kirjoittaisin raportin.

Lähteet

Painetut lähteet

- Aho, E. 1994. Teoksessa Wiikki, M. (toim.) Kestävä kehitys –lähivuosien toimenpiteitä Suomessa ja Suomen kansainvälisessä yhteistyössä. Helsinki: Kestävän kehityksen toimikunta.
- Houtsonen, L. Åhlberg, M. (toim) 2005. Kestävän kehityksen edistäminen oppilaitoksissa. Helsinki: Opetushallitus.
- Kiilakoski, T. Tomperi, T. & Vuorikoski, M. (toim.) 2005. Kenen Kasvatus? Jyväskylä: Vastapaino.
- Louhimaa, E. 2005. Kestävä kehitys ja ympäristökasvatuksen todellisuus. Teoksessa Kiilakoski, T. Tomperi, T. & Vuorikoski, M. (toim.) Kenen Kasvatus? Jyväskylä: Vastapaino.
- Loukola, M-L. 2007. Kestävän elämäntavan oppiminen – Kestävä kehitys opetukseen, arkikäytäntöihin ja toimintakulttuuriin. Helsinki: Opetushallitus.
- Salonen, H. Pohjola, J. Priha, E. 1994. Kuvataiteilijan työsuojeluopas. Jyväskylä: Kustannus Oy Taide.
- Stenius, A. (toim) 1971. Kansainvälisyyskasvatus – mitä? miksi? miten? Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.

Lait

- Lukion opetussuunnitelman perusteet 27.8. 33/011/2003
- Kuvallisen ilmaisun perustutkinto, kuva-artsaani 2010 10.2. 13/011/2010
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 16.1. 1/011/2004
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 täydentäminen 18.6. 41/011/2010

Sähköiset lähteet

- Hilakari, R. 2009. Espoon kuvataidekoulun visio 2013. [viitattu 20.3.2011].
<http://www.espoonkuvataidekoulu.fi/vanhemmille/johtokunta>
- Helsingin kaupungin ympäristökeskus. 2002. Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelma. [viitattu 20.3.2011].
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/2e2b26804a174adbb25bfa3d8d1d44668/ke_ke_ohjelma.pdf?MOD=AJPERES

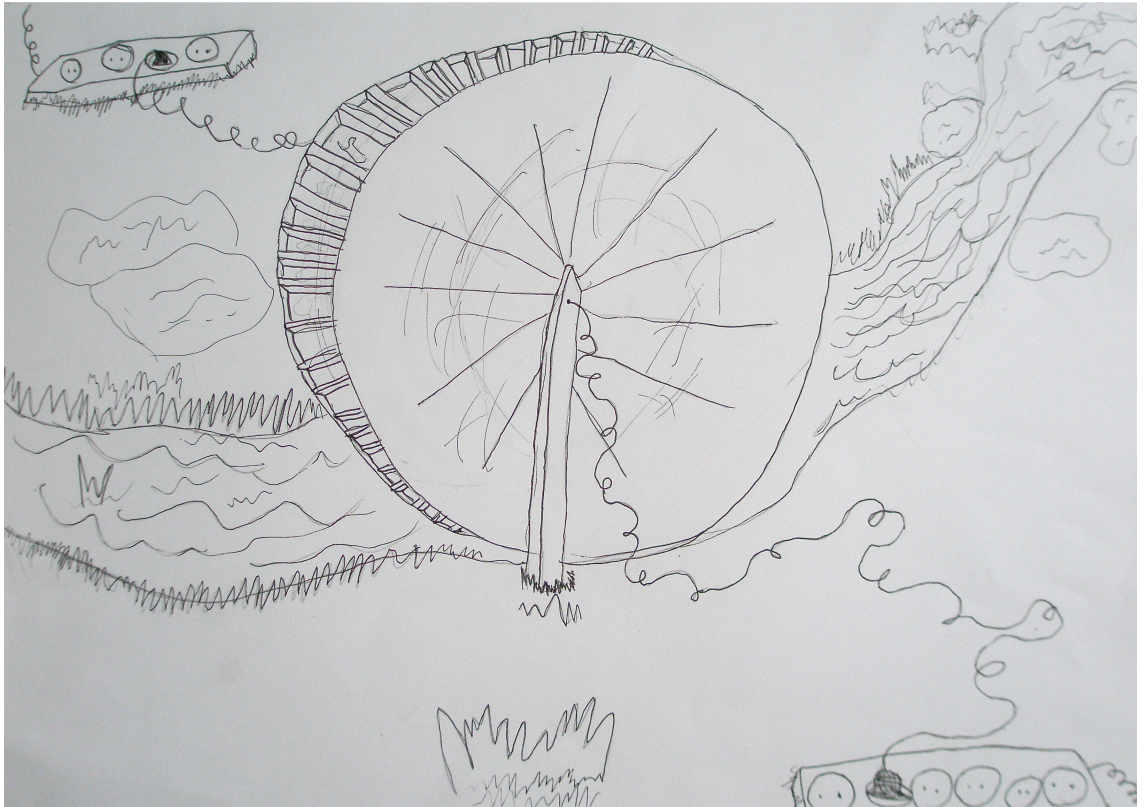
- Opetushallitus. 2011. Kestävän kehityksen ohjelman rakentaminen. [viitattu 25.4.2011].
http://www03.edu.fi/aineistot/keke_paiv/rakentaminen/index.htm
- Suomen Opetus-, kasvat- ja koulutusalojen säätiö. 2011. Oppilaitoisten kestävän kehityksen sertifiointi. [viitattu 1.5.2011].
<http://www.koulujaymparisto.fi/sivu.php?id=1850#n6>
- Ympäristökasvatuksen Seura Ry. 2011. Vihreä lippu. [viitattu 1.5.2011]
<http://www.vihrealippu.fi/pages/285.php>
- Tampereen kaupunki. 2005. Työväenopiston kestävän kehityksen ohjelma. [viitattu 20.3.2011].
<http://www.tampere.fi/kestavakehitys/johtaminen/ohjelmat/tyovaenopisto.html>
- Vantaan kuvataidekoulu. 2008. Vantaan kuvataidekoulun opetussuunnitelma. [viitattu 20.3.2011]. <http://www.vantaankuvataidekoulu.fi/documents/KOKO OPS.pdf>
- Ympäristötaiteen säätiö. 2011. Ympäristötaide? [viitattu 30.4.2011]
http://www.yts.fi/ymparistotaide/index_html

Liitteet

Liite 1: 10-vuotiaan kuvataidekoululaisen teos

Liite 2: 10-vuotiaan kuvataidekoululaisen teos

Liite 3: 10-vuotiaan kuvataidekoululaisen teos

